

ЗАГЛАДЬКО А. О.

<https://orcid.org/0000-0003-0358-9925>

Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського (м. Київ, Україна)

alina.24@i.ua

ЮЛІУШ ЗАРЕМБСЬКИЙ: ВІСІМ ПОГЛЯДІВ НА ТВОРЧУ ОСОБИСТІТЬ

Досліджено діяльність польського піаніста, композитора і педагога Юліуша Зарембського (1854–1885), який народився та провів більшу частину життя у Житомирі. На основі архівних та газетних джерел вперше введено у науковий обіг документальні матеріали, що висвітлюють подробиці біографії піаніста, факти його перебування у Києві в 70-х роках ХІХ століття, деталі спілкування з Ф. Лістом, О. Бородіним, іншими видатними сучасниками. Стислий аналіз композиторського доробку та виконавської специфіки Ю. Зарембського дозволяє по-новому оцінити історичну роль польського піаніста, відродити інтерес до його особистості та творчого спадку.

Ключові слова: польський піаніст Юліуш Зарембський, київська періодика, музичне життя Києва, учні Ференца Ліста, концертні виконавці.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Відродження забутих сторінок національної культури, пошук документальних матеріалів, які б поповнили скарбницю історії українського виконавського мистецтва цінними фактами, – чи не найактуальніша проблема сучасного музикознавства. Реалії фортепіанної культури останньої третини ХІХ століття дають безліч приводів для міркування про долю митців, які колись отримали вдячний відгук слухачів і високу оцінку критиків, а потім з різних причин були призабуті. Привабливою у контексті заявленої проблематики є постать Юліуша Зарембського (1854–1885) – блискучого піаніста та композитора, улюбленого учня Ференца Ліста, який отримав європейське визнання. Багато років життя піаніста були пов'язані з Україною, присвячені розвитку української музичної культури та поширенню її надбань. Поляк за походженням, один із найвидатніших піаністів останньої третини ХІХ століття, Ю. Зарембський сприяв світовій славі української музики, пропагуючи вітчизняне фортепіанне мистецтво у різних країнах Європи й адаптуючи українські фольклорні інтонації у своїх композиціях. Непересічний талант виконавця був гідно оцінений сучасниками, йому пророкували славу «другого Шопена», проте рання смерть обірвала безліч творчих планів митця.

На жаль, у пантеоні видатних митців України для Юліуша Зарембського не знайшлося належного місця. Тривале забуття призвело до того, що наші знання про талановитого піаніста, композитора і педагога є все ще недостатніми, а джерелознавча база потребує розширення, відновлення та нового осмислення. Таким чином, з'явилася необхідність репродувати нетривалий, але насичений і яскравий концертно-творчий шлях Ю. Зарембського на основі автентичних архівних джерел та київської періодики.

Інформаційну базу дослідження складають матеріали фондового зібрання Державного архіву Житомирської області (ДАЖО), Житомирського обласного краєзнавчого музею, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та окремі публікації наукового, мемуарного та епістолярного характеру. Представлені у статті документи, наскільки нам відомо, у працях українських та російських дослідників не фігурують. Вперше вводяться до наукового обігу деякі неопубліковані архівні матеріали та інформація з газетних відгуків, що проливають світло на особливості формування піаніста і композитора Ю. Зарембського.

Метою дослідження є уточнення наявної та надання нової інформації з акцентом на к и ї в с ь к и х в и с т у п а х Юліуша Зарембського.

Спроба заповнити деякі «порожнини» у наших знаннях про багатогранну постать Ю. Зарембського суттєво доповнить і збагатить цілісне уявлення як про саму українську культуру другої половини ХІХ століття, так і про творчий портрет видатного піаніста, що зумовлює актуальність пропонованої розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання порушеної проблеми. Життєпис піаніста не знаходився у полі зору дослідників понад століття. Не дивлячись на те, що Юліуш Зарембський був улюбленим учнем Ф. Ліста і займав панівне місце серед концертуючих піаністів свого часу, його композиторський спадок і виконавські принципи не отримали належного висвітлення у фаховій літературі. Перша монографія польського дослідника Тадеуша Струмільло, присвячена Ю. Зарембському, датується 1954 роком [34]. Трохи згодом, у 1960-х роках, з'явилися нариси Ігоря Белзи [13; 14], базовані на архівних фондах Москви, які, хоча і містять певні біографічні помилки, істотно доповнили творчий портрет і сприяли поширенню імені польського піаніста. Вагомий внесок у дослідження діяльності та повернення імені Ю. Зарембського зробила українська дослідниця К. Шамаєва [28; 29]. Зокрема, на основі архівних матеріалів вона подала нову інформацію про 16-річний період перебування Юліуша в Житомирі, знайшла цікаві подробиці закордонних мандрів піаніста та його останніх днів, проведених у Житомирі. Інші статті К. Шамаєвої [29; 30] та розвідка О. Буравського [12], присвячені діяльності поляків на Волині у другій половині ХІХ століття, окреслюють культурний контекст, в якому формувався Юліуш Зарембський. Статті інших авторів виходять з проблемного кола дослідження, відображеного у меті пропонованої розвідки.

Зазначимо, що вивченням життя та діяльності митця досить плідно займалися польські науковці. Нам відомі назви монографії, дисертації та окремих статей, присвячених різним питанням творчості пана Юліуша¹, але доступ до них отримати не вдалося. Нечисленну, але дуже цікаву групу матеріалів стосовно Ю. Зарембського становлять спогади сучасників, зокрема, Ф. Ліста [23], О. Бородіна та ін., що зберегли дух епохи. І все ж таки праць, які висвітлюють деталі життєвого і творчого шляху Ю. Зарембського, досить мало, більш того, вони розвіяні по архівах різних країн, що робить доступ до них обмеженим. Стислі начерки у підручнику Н. Кашкадамової [20], нариси у музичних словниках [22], енциклопедіях [27] та інтернет-ресурсах [2] не претендують на вичерпний аналіз життєтворчості Ю. Зарембського. Отже, ґрунтовної наукової праці, яка стосується саме київської концертної діяльності піаніста, не виявлено. Тому переважною

---

¹ Golianek R.D. *Dziela muzyczne Juliusza Zarębskiego, chronologiczny katalog tematyczny, Rhythmos, Poznań, 2002; Karczyńska M., Muzyka fortepianowa Juliusza Zarębskiego (rozprawa doktorska), Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 1962; Z dziejow polskiy kultury muzycsnej. T. 2. Kraków, 1964 та ін.*

більшістю з опрацьованих у роботі джерел є саме рецензії у київській періодиці, які відображають факти, хронікальну історію культурних подій, а також архівні свідчення, на основі яких нами й будується творчий портрет музиканта. У результаті проведеної розвідки доповнимо наявну інформацію щодо Ю. Зарембського вісьмома різновекторними поглядами. Позначимо зміст кожного з них конкретними фактами, вихоплюючи найважливіші «кадри» і намагаючись відтворити стрічку плідної життєтворчості митця.

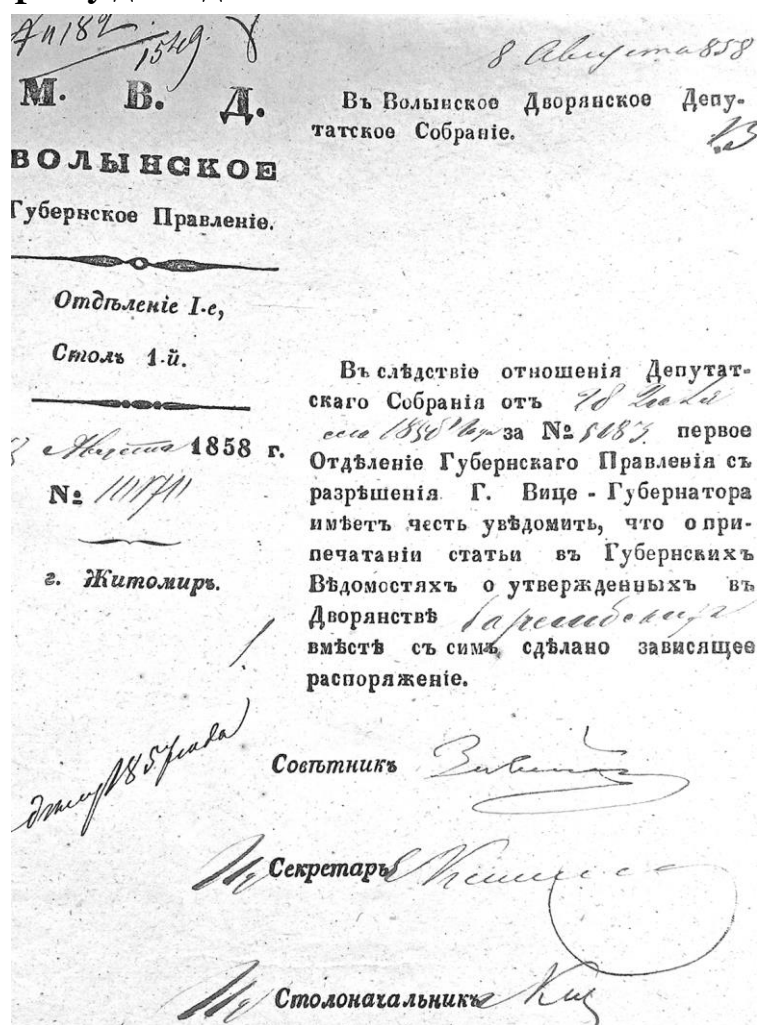
Виклад основного матеріалу дослідження.

Народження, роки навчання у Житомирі

Найбільша частина життя та діяльності Юліуша Зарембського пов'язана саме з Житомиром, де він народився 3 березня 1854 р. у сім'ї дворянського походження Карла і Анастасії Зарембських¹. Відповідний наказ про присвоєння дворянського чину Волинським Губернським правлінням з друком у Губернських Відомостях від 8 серпня 1858 року зберігається у Державному архіві Житомирської області [16] (мал. 1).

Мати Юліуша, Анастасія, розпочала музичне навчання сина з семи років, грала з ним у чотири руки, а вже у 9-річному віці Юліуш давав концерти у музичних салонах Житомира. Відомо, що його старша сестра Марія теж займалася музикою. Ю. Зарембський зростав в оточенні українського фольклору, з яким його знайомила няня, проста українська дівчина [30, 336].

Згодом Ю. Зарембський навчався фортепіанній грі у польської піаністки, композитора і педагога Люції Руцинської². Паралельно вивчав композицію у Ернста Несвадби³ та Анджея Яновича⁴.

Мал. 1. Наказ про присвоєння дворянського чину.

¹ Більш детально про родовід Зарембських див.: [29].

² Люція Руцинська (1818–1882) – відома польська піаністка, композитор і педагог. У Петербурзі видала альбом п'єс для дітей «Albummuzyczne na fortepian», до якого були включені твори польських композиторів С. Монюшка, С. Добжинського, М. Шимановського та ін.

³ Ернст Несвадба (1817–1887) – чеський скрипаль та педагог. У 1860-х роках оселився в Житомирі, набув слави як активний концертант і педагог.

⁴ Анджей Янович (1830–1902) – польський композитор, педагог, диригент, віолончеліст. Відіграв значну роль у музичному житті Житомира у 60–90-ті роки позаминулого століття.

Зазначимо, що у другій половині XIX століття польська складова була досить вагомою у культурі Житомира. Музиканти-поляки, такі як Юзеф Ігнацій Крашевський, Аполло Коженевський, Люція Рудинська, Анджей Янович та ін., посідали значне місце в усіх сферах мистецької діяльності: педагогічній, концертній, театральній. Будучи представниками різних європейських шкіл, польські митці слугували своєрідними «трансляторами» нових мистецьких надбань Європи, постійно збагачуючи культурне життя міста. Значну роль у цьому відігравав міський театр, який знаходився поруч із будинком Ю. Зарембського. Як зазначає К. Шамаєва [30, 336], труппа місцевого театру під орудою Ю. Крашевського, до 1865 року була польською та з успіхом виконувала солідний репертуар. Мешканці Житомира мали змогу побачити твори польських митців: комедії Ю. Крашевського, драму Ю. Словацького «Марія Стюарт», оперу С. Монюшка «Галька» та ін. Житомиряни навіть могли насолодитися мистецтвом американського актора-трагіка І. Ф. Олдріджа, який приїздив до міста у 1865–1866 роках. Юний Ю. Зарембський, безумовно, всотував ці музичні враження, а вже згодом, ставши знаним виконавцем, приїздив до рідного міста і виступав там з концертами у театрі.

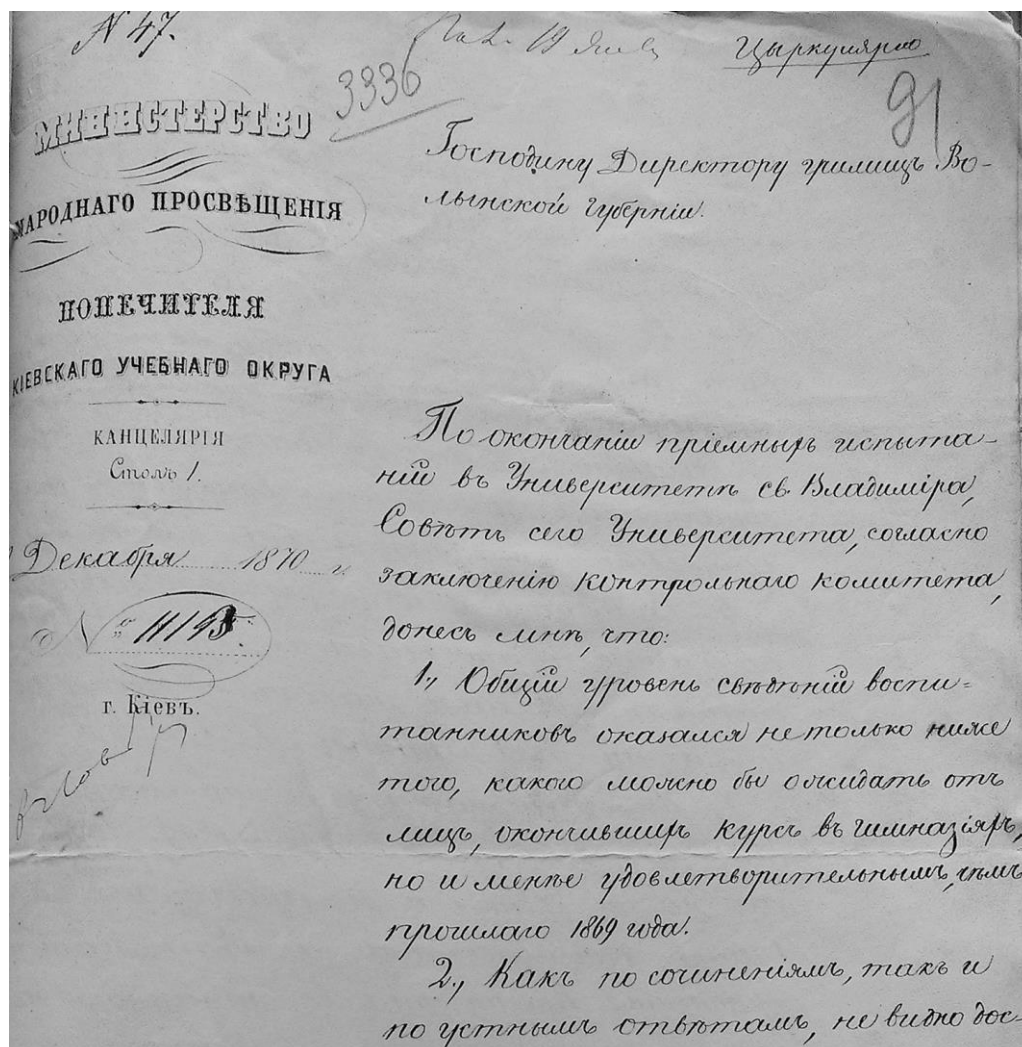
Три роки, у 1867–1870, Юліуш навчався у Житомирській першій чоловічій гімназії. Згідно даних, розміщених у журналі успішності 4 класу першого відділення, що зберігається у ДАЖО [15], Ю. Зарембський проявив себе як справжній гуманітарій: мав п'ятірки із Закону Божого, французької, латини й малювання; натомість зовсім «не йшли» у юного таланта історія, географія, алгебра та геометрія (мал. 2).

У запасниках ДАЖО вдалося знайти дані Циркуляра Київського учбового округу стосовно проведення випускних іспитів у 7 класі

№	Ім'я вчитель.	Повторяє.	Запит. Язык.	Русский	Славянский.	Русский Истори.	Всеобщая Ист.	Географія.	Алгебра	Геометрія.	Латинский.	Французский.	История.	Число, пропись, урочень.	Пр.	
9	Ю. Зарембский	16. 1869	Переп. балль.	5			1							5	24	
		1 Четв.	5	3	3	3	2		2	2	3	1	2	5	15	
		2 Четв.	4	2	3	3	2			2	3	3	3	5	9	
		3 Четв.	4	2	3	2	2			2	2	3	2	5	30	
		4 Четв.	4	3	2	2				2	2	2	2	5		
10	Ю. Зарембский	16. 1869	Переп. балль.	4			5							4	54	
		1 Четв.	5	3	3	3	2			3	3	3	3	4	18	
		2 Четв.	3	3	1	3	2	3			2	3	3	3	4	36
		3 Четв.	4	2	3	2	3	2			2	3	2	4	5	28
		4 Четв.	3	3	3	3	3			2	3	2	2	3	5	
11	Ю. Зарембский	16. 1869	Переп. балль.	5	5	4	4				4	5	5	5	4	
		1 Четв.	5	3	5	3	4	3			3	5	5	3	5	5
		2 Четв.	5	3	4	3	3	3			3	4	5	4	5	4
		3 Четв.	5	4	4	3	3	3			3	2	5	5	5	3
		4 Четв.	5	3	3	2		3			3	3	5	4	5	5
12	Ю. Зарембский	16. 1869	Исп. уст.	5	3	3	3			3	3	5	5	5	5	
		Пон.														20

Мал.2. Оцінки гімназиста Ю. Зарембського.

Житомирської гімназії. Згідно цього документу, стан викладання у гімназії був незадовільний: «общий уровень сегодняшних воспитанников оказался не только ниже того, какого можно было ожидать от лиц, окончивших курс в гимназии, но и менее удовлетворительный, чем в прошлом 1869 г.» [26] (мал. 3).

Мал.3. Циркуляр Київського учбового округу щодо стану викладання у Першій гімназії Житомира.

Мабуть, саме це стало однією з причин рішення не продовжувати навчання Юліуша у гімназії: не зважаючи на переведення сина до 5 класу, батьки вирішили направити Юліуша вступати до Віденської консерваторії.

Gradus ad Parnassum

Завдяки ґрунтовній фортепіанній підготовці, віртуозній майстерності та художній зрілості, які були надбані юним піаністом у класі Л. Руцинської, Юліуш всього за два роки¹ (з 1870 по 1872) отримує дві золоті медалі Віденської консерваторії. Там він вивчав композицію під керівництвом Франца Кренна та фортепіано у Йозефа Дакса (серед учнів останнього відомі піаністи В. Пахман² і Л. Раппольді-Карер³). На випускному екзамені Ю. Зарембський виконував

¹ Звичайна програма передбачала 6-річне навчання.

² Володимир Пахман (1846–1933) – європейський піаніст російського походження. З 1880-х років почав успішну сольну кар'єру, концертував по Європі і США. У репертуарі переважали твори Ф. Шопена.

³ Лаура Раппольді-Карер (1853–1925) – німецька піаністка австрійського походження. Закінчила Віденську консерваторію, згодом вдосконалювалася у Ф. Ліста. Відвідала Київ з концертами у 1872–1873 рр.

«Симфонічні етюди» Р. Шумана, а дипломною роботою з композиції стало Тріо для фортепіано, скрипки та віолончелі. Із листування Ю. Зарембського зі своїм учителем А. Яновичем (під час навчання у Відні) дізнаємось про загальну культурну ситуацію, що панувала на той час у місті, та естетичні погляди і смаки юного музиканта: «Як страшно, що в такому музичному місті як Відень немає жодного порядного видавця і видають одні капітальні дурості, що не варті і трьох грошів. Весь світ робить зараз все для власної вигоди і нічого для мистецтва та ідеї (...) Німці з польських композиторів знають лише Шопена, про Монюшка не чули, що існує на світі» [30, 336].

Однак Віднем не закінчилося: у 1873 році після трьох місяців навчання у Петербурзькій консерваторії (де він познайомився з М. Рубінштейном та іншими російськими музикантами), Юліуш отримав звання «вільного художника» і повернувся до Житомира. Згодом дав концерти у Києві та Одесі. Стрімкий творчий злет та блискуча артистична кар'єра Ю. Зарембського були лише питанням часу.

Гастрольні виступи Ю. Зарембського у Києві

Не зважаючи на мандри, життя поляка за походженням Ю. Зарембського нерозривно було пов'язано з рідним Житомиром, куди він часто навідувався. Проте артистична кар'єра молодого піаніста розпочалася у Києві. У 1874 році Ю. Зарембський вперше з'являється на київській мистецькій арені. Забігаючи наперед, додамо, що концертні візити піаніста до цього міста стали доброю традицією. Три приїзди (1874, 1876, 1879) щоразу демонструють нові мистецькі нахили та творчу еволюцію Ю. Зарембського-піаніста. Київська критика доволі привітно зустріла молодого виконавця з Житомира. З газетної періодики дізнаємось, що Ю. Зарембський двічі (10 та 21 лютого 1874 р.) виступав у Біржевій залі. Про виступ піаніста рецензент повідомляє: «*талант его, как исполнителя, по ясной, художественной фразировке исполняемых произведений, по благородному, сочному тону, по чистоте отделки и прекрасной технике, в настоящее время представляет весьма заметное явление, обещаая бесспорно блестящую будущность*»¹ [10, 2]. Програма концерту «*была и составлена хорошо, и выполнена добросовестно*» [там само]. Критику сподобалося виконання Скерцо сі мінор Ф. Шопена, Жиги з варіаціями Й. Раффа та Концертного етюду Ф. Ліста. «*Особенно же г. Зарембскому, как славянину, удается Шопен. Темпы им поняты верно, пение передано отчетливо и характерно*» [10, 2]. Водночас, у пресі читаємо про помічені певні недоліки і слабкість виконання. Серед таких – «*постоянное учащение темпа в пьесах с характером быстрого движения, которое происходит от чрезмерной нерешительности и увлекательности самого исполнителя*» [10, 2]. Мабуть, і сам Ю. Зарембський відчував недосконалість своєї гри і поїхав навчатися у тому ж 1874 році до Ференца Ліста. А рецензент лише пожалкував, що концерт пройшов не поміченим київською публікою, «*хотя, конечно, это объясняется как полною неизвестностью имени молодого пианиста, так и крайне неудачно выбранным днем*» [там само], та висловив побажання, щоб наступний концерт не залишився поза увагою публіки і вона «*поддержала такой здоровый, прекрасный талант*» [там само]. Програма другого концерту Ю. Зарембського (21 лютого 1874 р.) демонструє шалену технічну складність та витримку юного виконавця (на той час йому було лише 20 років). Так, перше відділення, як свідчить газета «*Киевлянин*» [3, 3], складалося з Першого концерту Ф. Ліста (щоправда, у супроводі не оркестру, а другого фортепіано, що у той період було досить типовим явищем), Мазурки

---

¹ Для збереження духу епохи наводимо тексти критичних відгуків у їх оригінальному вигляді.

ля мінор, Колискової та Баркароли *фа-діз мажор* Ф. Шопена і Вальсу-Капрису Й. Штрауса в обробці К. Таузіга. Друге відділення складали Симфонічні етюди Р. Шумана, Польські пісні Ф. Шопена-Ф. Ліста та Угорська рапсодія № 12 Ф. Ліста. Не дивно, що у майбутньому Юліуш Зарембський стане улюбленцем Ф. Ліста і буде підтримувати з ним дружні стосунки до кінця життя.

У листопаді 1876 р. Ю. Зарембський знову завітав до Києва, принаймні про це сповіщала газета «Киевлянин». Анонсуючи майбутній концерт виконавця у перших числах листопада, критик пише: «наш город посетит известный уже пианист Зарембский из Житомира. В такое крайне бедное концертной музыкой время посещение Киева талантливым, серьезным артистом не безынтересно для нашей музыкальной публики» [21, 2]. Автор допису згадує також перші відвідини Юліушем міста, коли він мав великий успіх у публіки, хоча гра й не була досконалою. Але з тих часів багато що змінилося: Ю. Зарембський шліфував виконавську майстерність у Ф. Ліста та став, як акцентується в анонсі, одним із найулюбленіших його учнів. Рецензент доходить висновку: «Солидная школа, превосходный тон, теплое, глубоко-сознательное исполнение, при всем этом безукоризненная техника – вот несомненные достоинства артиста» [21, 2]. У наступній афіші, яка запрошувала на концерт Ю. Зарембського 13 листопада 1876 р. у Біржевій залі, він представлений як «учень Ф. Ліста» [5, 4], що слугувало своєрідною візитівкою якості, технічного блиску і художньої цілісності виконання.

Викликає подив нарікання критика на вищезазначене «крайне бедное концертной музыкой время», адже у 70-ті роки XIX століття Київ відвідало ціле сузір'я талановитих піаністів. Серед них, як нами було досліджено, – А. Рубінштейн¹, К. Таузіг², Л. Карер, М. Рубінштейн, Ю. Венявський, Г. фон Бюлов, О. Михаловський, Л. Марек, В. Контська та багато інших. Окрім цього, у Києві постійно виступали яскраві місцеві виконавці, які істотно поживлявали музичне життя міста: М. Лисенко, В. Пухальський, Г. Ходоровський, Б. Каульфус та ін.

Але повернемося до Ю. Зарембського. Відомо, що він, разом із М. Рубінштейном, Г. Венявським та ін., брав участь у паризькій Всесвітній виставці (1878), демонструючи новостворене фортепіано з подвійною клавіатурою Едуарда Манжо³. Вже у лютому 1879 р. Ю. Зарембський вирішив познайомити з унікальним інструментом і київську публіку. Афіші у газеті «Киевлянин» досить активно анонсували цю подію [6, 4], [7, 3], [8, 3] (мал. 4).

Мал. 4. Афіша концерту у Києві.

¹ Див. про це докладніше: [17].

² Див. про це докладніше: [18].

³ Едуард Манжо (1835–1896) – французький музичний конструктор, фабрикант і видавець. На Всесвітній виставці у 1878 р. отримав золоту медаль за новостворений інструмент. Проте через низький попит у 1890 р. масове виробництво цих інструментів було призупинено.

Щоправда, рецензій на ці концерти віднайти не вдалося.

Примітним видається більш пізній відгук київської преси, де ім'я Ю. Зарембського згадується в одному рядку з прізвищами Антона та Миколая Рубінштейнів, Анни Єсипової, Віри Тіманової та ін. Це свідчить про те, що концертні виступи піаніста припали до душі як звичайним киянам, так і музичним критикам, які ще довго згадували їх. У пресі читаємо: *«За последние 3-4 года у нас столько перебивало концертантов (большая часть из них, разумеется, пианисты), концертантов, обладающих известными именами – как А. Г. Рубинштейн, покойный Н. Г. Рубинштейн, 2-жи Есипова, Тиманова, Терминская, г. Зарембский и т.д., что артисты не обладающие громкой известностью, едва-ли могут привлечь нашу публику»* [1, 1].

Ю. Зарембський – Ф. Ліст. Історія взаємин

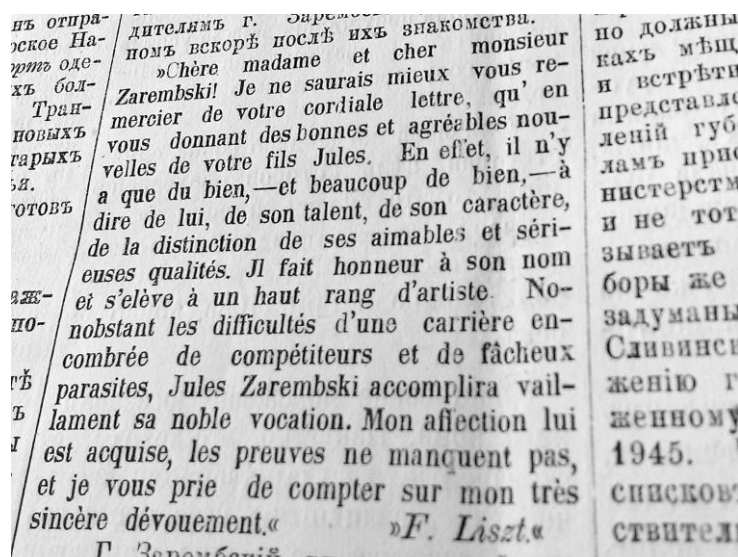
У 1874 р. Юліуш вперше зустрівся з Ф. Лістом у Римі та навчався у нього до літа 1877 р. Король піаністів, деякі твори якого включають українські мотиви, який у 1847 р. активно концертував по містах України (почасти, у Києві¹), з увагою поставився до житомирського піаніста. У строкатому міжнародному класі Школи вищої майстерності Ф. Ліста Ю. Зарембський став улюбленим учнем маестро, який пише про нього як про «одного з рідкісних, першокласних піаністів» [21, 2]. Ба більше, Ф. Ліст із великим пієтетом ставився до творів Юліуша, які вважав «найбільш видатними і цінними серед сучасної музичної літератури, на яких лежить печатка самобутності» [23, 834]. Транскрипції для оркестру, які Ф. Ліст зробив за творами Ю. Зарембського – Галицькі танці та Мазурка – свідоцтво захоплення, яке відчув маестро до свого учня.

Ще одним проявом поваги Ф. Ліста до Ю. Зарембського виступає лист митця, який він адресував батькам піаніста після знайомства. Газета «Киевлянин», що неодноразово висвітлювала концертні виступи «поляка з Житомира» навіть надрукувала цей лист у 1876 р. [21, 2]. Вперше наводимо текст цього документу повністю: *«Chere madame et cher monsieur Zarembski! Je ne saurais mieux vous remercier de votre cordiale lettre, qu'en vous donnant des bonnes et agrebles nouvelles de votre fils Jules. En effet il n'y a que du bien – et beaucoup de bien, – a dire de lui , – de son talent, du son caractere, de la distiction de ses aimables et serieuses qualities. Je fait honneur a son nom et s'eleve a un haut rans d'artiste. N obstant les difficultes d'une carriere encombrée de competeurs et de facheux parasites, Jules Zarembski, accomplire vaillamment se noble vocation. Mon affection lui est acquise, les preuves ne mauquent pas, et je vous prie, de compter sur mon tres sincere devouement. F. Lizst»*. [«Дорогі пані та пан Зарембські! Я не можу подякувати вам більше за ваш сердечний лист, ніж повідомити хороші і приємні новини про вашого сина Юліуша. Насправді, є тільки хороше, – і багато чого хорошого, – що можна сказати про нього, про його талант, характер, про його душевні і серйозні якості. Я пишаюся його ім'ям і тим, що виховую художника такого високого рангу. Не зважаючи на труднощі кар'єри, яка обтяжена конкуренцією і неприємними плітками, Юліуш Зарембський відважно виконує своє благородне покликання. Моя прихильність до нього не потребує доказів, і я прошу вас розраховувати на мою найщирішу відданість. Ф. Ліст»]. [Переклад наш. – А. З.] (мал. 5).

---

¹ Див. про це докладніше: [19].

Мал. 5. Лист Ф. Ліста до батьків Ю. Зарембського.

програли мою симфонію¹: Ліст в *secondo*, а Зарембський в *primo*. Зіграли чорт зна як гарно! Особливо скерцо – справжній вогонь! Безліч дрібниць, які у нас зазвичай пропадають, виступали тут напрочуд рельєфно» [13, 129]. Разом з Юліушем Ф. Ліст також виконував Другу симфонію О. Бородіна, паралельно її проаналізувавши. Деталі цієї зустрічі знаходимо у Я. Мільштейна [23, 651-652]. Звідси ж дізнаємося, що Ю. Зарембський цінував «Богатирську» симфонію О. Бородіна вище за Першу. Відомий подальший відгук російського музиканта стосовно Юліуша у листі до дружини: «Поляк, з Житомира (...) Як піаніст, Зарембський, чорт зна який талановитий, рівно як і композитор. Взагалі його чекає блискуче майбутнє» [28, 127]. Можливо, зустрічі 1877 року Ю. Зарембського із О. Бородіним, а згодом із М. Рубінштейном сприяли подальшим намірам піаніста викладати у Московській консерваторії. Проте не судилося.

Відомо, що при посередництві Ф. Ліста берлінський видавець Карл Сімон у 1880 р. опублікував низку творів Юліуша Зарембського. Серед них – «Три галицькі танці» ор. 2, (екземпляр зберігається у Житомирському обласному краєзнавчому музеї), мазурки ор. 3, концертний етюд ор. 4. Трохи згодом були видані мазурки, полонези, балади та інші п'єси.

Тісні дружні взаємини з великим вчителем Ю. Зарембський підтримував до кінця свого короткого життя. Показово, що останній свій твір – Фортепіанний квінтет (ор. 34), який вважається вершиною творчості Ю. Зарембського та який ставлять в один ряд із творами Й. Брамса і Ц. Франка, присвячений саме Ф. Лісту.

Ю. Зарембський-піаніст

Юліуш Зарембський – один з найвидатніших українських піаністів останньої третини XIX століття. Кар'єра Ю. Зарембського як піаніста-віртуоза розпочалася з концертів у Києві та Одесі весною 1874 р. Згодом його ім'я не сходило з концертних естрад Риму, Неаполя, Константинополя, Варшави, Парижа, Лондона, інших європейських міст. Концерти Ю. Зарембського проходили з шаленим успіхом. Не випадково О. Ануфрієва у своїй статті до 150-річчя від дня народження Ю. Зарембського охрестила його «Паганіні фортепіано» [2].

¹ Мається на увазі Перша симфонія.

Початок 1870-х років знаменує період становлення Ю. Зарембського-виконавця. Це, зокрема, засвідчують рецензії на його київські концертні виступи, які дають можливість ближче пізнати яскраву мистецьку особистість піаніста. Якщо у 1874 р. у грі піаніста спостерігалася повна стихійність і переважання віртуозного начала, то вже у 1876-му, після навчання Юліуша у Ф. Ліста, критика відзначає гармонійне співвідношення емоційної і раціонально-технічної сторони виконання. Відгуки критиків 1876 р. засвідчують, що етап пошуків залишився позаду і митець вступив у пору художньої зрілості.

Як зазначалося, Ю. Зарембський виявив інтерес до нової конструкції Едуарда Манжо – фортепіано з двома клавіатурами – і за два місяці освоїв цей інструмент, що свідчить про великі здібності піаніста. Підійшовши до цієї місії вкрай відповідально, він навіть розробив репертуар для нового фортепіано. Варто зазначити, що спочатку демонстрацію новоствореного інструменту запропонували Юзефу Венявському¹, теж учню Ф. Ліста. Проте не дочекавшись відповіді від нього, доручили цю місію Ю. Зарембському.

Польський музикознавець В. Кизеветтер, який за часів юності відвідав один із концертів Ю. Зарембського і запам'ятав його виступ на все життя, так окреслює особливості виконання піаніста: «Шопена він грав по-іншому. Зарембський створював тут образ якоїсь грізної сили (...) І вся фантазія сприймалася як трагічна поема про долю Польщі» [13, 132].

Оригінальність виконавської манери пана Юліуша ґрунтується, передусім, на універсальних знаннях репертуару і традицій, вільному технічному володінні інструментом, багатій творчій фантазії. Широке розмаїття звукових барв, опуклість і пластичність музичної фрази, вміння надати мелодичному рисункові декламаційної виразності у виконанні Ю. Зарембського небезпідставно нагадують майстерність Ф. Ліста.

Як бачимо, київська преса 70-х років ХІХ століття надзвичайно високо оцінила виконавську діяльність Ю. Зарембського. При цьому слід пам'ятати, що концертні виступи були лише однією стороною творчих інтересів Юліуша. Інша знаходилася у сфері композиції.

Ю. Зарембський-композитор (загальна характеристика)

Не зважаючи на універсальність творчої постаті Ю. Зарембського (піаніст, композитор, педагог), за життя він був відомий першої черги як піаніст. Композиторський спадок протягом тривалого часу був призабутий, а більша частина творів митця недооцінена сучасними виконавцями. Отже, композиторська спадщина Ю. Зарембського майже невідома не тільки широкому загалу, а й фахівцям. Симптоматично постає ряд проблем при дослідженні творчості Ю. Зарембського. Будучи вилученими майже на півтори століття зі світового культурного контексту, композиції майстра тільки-но починають нове життя в українському музичному просторі.

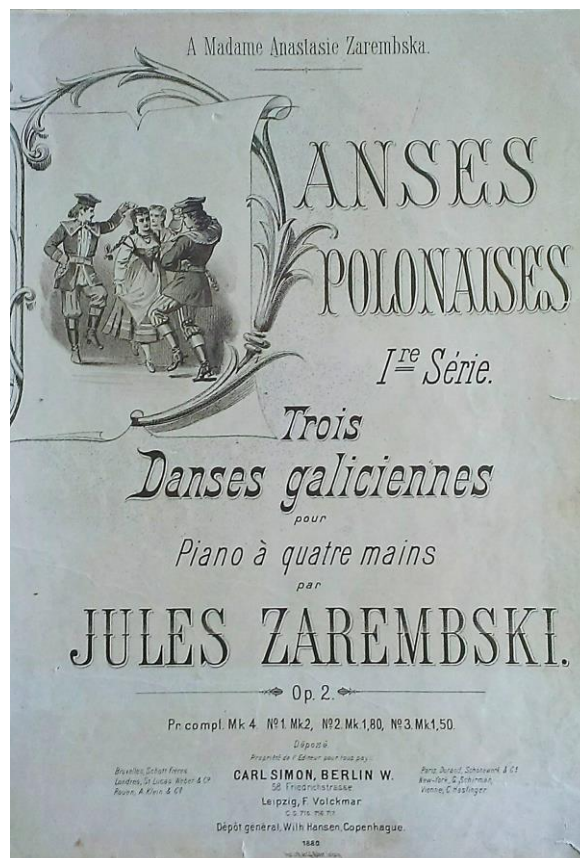
Що стосується образної сфери, то, подібно самій особистості Ю. Зарембського, його музика випромінює якусь особливу шляхетність і аристократизм духу, витончену красу і чистоту звучання. Все це органічно проявляється в індивідуальній манері письма композитора, де романтична піднесеність синтезується з колористично-імпресіоністичними новаціями.

---

¹ Юзеф Венявський (1837–1912) – польський піаніст і композитор. Закінчив Паризьку консерваторію, згодом вдосконалювався у Ф. Ліста. Активно пропагував творчість Ф. Шопена. Відвідав Київ з концертами у 1874 та 1885 рр.

Не дивно, що будучи блискучим піаністом, Юліуш писав майже виключно для фортепіано. Проте техніка ніколи не була у його творах на першому місці. Кращі опуси Ю.Зарембського, незважаючи на їхню технічну складність, вирізняються чіткістю і збалансованістю форми, ясністю та завершеністю думки. художньою цілісністю та яскравістю ладогармонічних засобів. Серед різноманітних зразків його композицій, що видавалися здебільшого за кордоном, знаходимо програмні та непрограмні твори, фортепіанні мініатюри та твори крупної форми (наприклад, фортепіанні цикли «З Польщі», «Різдвяні подарунки», «Троянди і тернії», Фортепіанний квінтет).

В архіві Житомирського обласного краєзнавчого музею віднайдено рідкісний екземпляр «Трьох галицьких танців» Ю. Зарембського, виданих у 1880 р. [24] і присвячених матері композитора Анастасії Зарембській (мал. 6, 7).

Мал.6. Обкладинка Трьох галицьких танців Ю.Зарембського

Мал.7. Ноти Трьох галицьких танців Ю.Зарембського.

Відома симфонічна версія цього опусу Ф. Ліста. Танці викладені для фортепіано в чотири руки і просякнуті українською пісенно-танцювальною інтонаційністю.

Проте не тільки українські фольклорні інтонації були джерелом натхнення для творчості Ю. Зарембського. Ф. Ліст, звертаючись до Юліуша та пророкуючи подальший успіх його музиці, наголошував на польській домініанті опусів: «Ти володієш ще однією цінною для мене рисою, оскільки є поляком: вона благородно виділяється у твоїх творах; я з живим задоволенням бачу, що ти справді як майстер продовжуєш серію польських творів, успіх яких буде зростати в міру того, як з ними будуть знайомитися» [23, 834]. Дійсно, «польська» складова пронизує більшість творів Ю. Зарембського. Вона проявлялася у переважанні тридольності, жанрових пріоритетів, наближених до творчості Ф. Шопена (згадаємо з цього приводу опуси «Польська сюїта», «Тріумфальний полонез», фортепіанний цикл «З Польщі», численні мазурки, полонези тощо). У зв'язку з польським виміром творчості Ю. Зарембського варто згадати, що ще у роки навчання в гімназії Юліуш написав пісні «Вілія» та «Дерева в цвіту» на слова А. Міцкевича.

Твори Ю. Зарембського набагато випередили свій час, адже їх автор завжди був відкритий новим віянням та сміливо експериментував із засобами музичної виразності. Якщо на початку своєї творчості Юліуш знаходився під впливом Ф. Шопена, що проявилось у виборі жанрів (мазурка, полонез, баркарола, вальс тощо) та фактурних особливостей викладу музичного матеріалу, то вже згодом, як і його вчитель Ф. Ліст, він шукав нові технічні можливості для фортепіано, мислячи його як оркестр. Під впливом знаного вчителя фортепіанні твори Юліуша збагатилися віртуозною технікою та насиченою фактурою. Пізніше Ю. Зарембський зацікавився новоствореним фортепіано Е. Манжо, що позначилося на його творах новою, більш насиченою, «багатоповерховою» фактурою, особливою колористичністю звучання, яка резонує з музикою К. Дебюссі та М. Равеля. Зокрема, на наш погляд, початок першої п'єси з фортепіанного циклу «Троянди і тернії» дуже схожий на «Ундіну» М. Равеля. Невідомо, які ще художні відкриття міг зробити Юліуш, якби не суровий вирок долі.

Останні роки Ю. Зарембського

У 1880 р. Юліуш Зарембський був призначений професором Королівської консерваторії у Брюсселі, замінивши на цій посаді відомого бельгійського піаніста і композитора Луї Брассена¹. Тут Ю. Зарембський провів свої останні п'ять років разом із дружиною – піаністкою, ученицею Ф. Ліста Яніною Венцель. У ці роки Юліуш часто навідувався до Житомира і Варшави. Саме за цей час він створив більшість своїх фортепіанних композицій, адже довідавшись про хворобу (невиліковний на той час туберкульоз), Юліуш з 1883 р. полишив активну концертну діяльність. У 1885 р. Ю. Зарембський повертається на батьківщину, до Житомира, де і помирає 13 вересня у 31-річному віці. Похований митець на Польському кладовищі у Житомирі. На пам'ятнику Ю. Зарембському, виготовленому з чорного лабрадориту, є напис: «Найліпшому сину та брату. Родина». Поруч знаходяться могили батьків Ю. Зарембського – Карла, який помер у 1904 р., та Анастасії (рік смерті 1905). У Житомирському Кафедральному соборі Святої Софії зберігається меморіальна дошка з білим барельєфним портретом Юліуша Зарембського. На ній викарбовано: «Niech so bos obdarzy w niebiec niesmertelna chlawa» [Нехай Бог подарує на небі безсмертну славу].

---

¹ Луї Брассен (1836–1884) – бельгійський піаніст і композитор. Закінчив Лейпцизьку консерваторію. З 1878 р. і до кінця життя викладав у Санкт-Петербурзькій консерваторії.

Юліуш Зарембський крізь віки

Як зазначалося, після смерті пана Юліуша його ім'я та твори знаходились під покровом забуття. Зрідка можна побачити твори митця на концертних афішах і зараз. Мабуть, чи не єдиним виключенням є шанобливе ставлення до пам'яті Ю. Зарембського на батьківщині піаніста, у Житомирі. Там у 1997 р. був створений хор ім. Ю. Зарембського. Чимало зусиль задля популяризації творів композитора прикладає й Польська діаспора, вагомо представлена у місті. Так, у жовтні кожного року проходять Польські дні, діє польське наукове товариство, а у Польському домі (він належав Антоніні, тітці видатного Ігнація Падеревського, куди той часто навідувався) регулярно проходять музичні зібрання, де часто звучить музика Ю. Зарембського. У Житомирському обласному краєзнавчому музеї було знайдено програми заходів до 150-річчя від дня народження Юліуша Зарембського [4], року Польщі в Україні [11] та музичних вечорів у Польському домі [9]. На них виконувались фортепіанні та камерні твори Ю. Зарембського: Колискова ор. 22, Балада ор. 18, Казка, Тарантела ор. 25, Серенада-бурлеск ор. 20, Великий полонез ор. 6, фортепіанний цикл «Троянди та тернії» ор. 13 та ін., а також перлина камерної музики другої половини XIX століття – Фортепіанний квінтет. Виконавцями творів Ю. Зарембського у різні часи були польські та українські піаністи: Йозеф Турчинські, Маріан Міка, Анджей Татарські, Ришард Бакст, Войцех Свігала, Наталія Травкіна, Ірина Копоть та інші. Також відомі записи квінтету Ю. Зарембського за участю струнного квартету *Amar Corde*, *Szymanowski Quartet*, Королівського струнного квартету, Камерного ансамблю ім. І. Добжинського, фортепіанного квінтету ім. Д. Бортнянського тощо.

З нагоди 161-річчя з дня народження Юліуша Зарембського 13 березня 2015 року у Житомирі відбулася презентація і перегляд фільму «Przedwcześnie ścięta róża» [«Передчасно зрізана троянда»] про життєвий і творчий шлях піаніста [32]. Режисером 25-хвилинної стрічки виступила Юлія Огінська. Під час презентації фільму відбулося знайомство зі знімальною групою, виконувалися твори митця.

До речі, у 2019 р. виповнюється 165 років від дня народження Ю. Зарембського. Ім'я та твори цього митця, який належав до покоління Г. Малера, Е. Елгара, К. Дебюссі, Я. Сібеліуса, заслуговують на те, щоб їх заново відкрили, адже розглядаються як сполучна ланка між Ф. Лістом та композиторами кінця XIX століття.

Латинський вислів *inter hominem esse* перекладається як «бути живим», дослівно – «бути серед людей». Хочеться вірити, що Юліуш Зарембський «оживе», повернеться до слухачів і музичної спільноти, адже кількість та якість зробленого цією видатною людиною за 31 рік, інтенсивність концертної діяльності (почасти у Києві) воістину вражає та слугує достойним прикладом для наступних поколінь.

Висновки. Досліджені матеріали Державного архіву Житомирської області, Житомирського обласного краєзнавчого музею, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та київської періодики дозволили увести до наукового обігу важливі уточнення щодо біографії та концертної діяльності польського митця Юліуша Зарембського. Знаний на всю Європу піаніст, улюблений учень Ф. Ліста народився та провів більшість років у Житомирі. Його різнобічна, неординарна особистість як піаніста, композитора і педагога протягом тривалого часу перебувала у тіні. Приналежність цієї яскравої, творчої особистості до формування київської концертної традиції слугує додатковим стимулом до подальшого різнобічного вивчення персоналії Юліуша Зарембського.

Список використаної літератури та джерел

1. А. К-скій. Заметки о музыке. // Труд. 1881. № 120. 4 декабря. С. 1.
2. Ануфриева О. Паганини фортепиано // День: електр. версія газети. 2004. № 53. 25 марта. URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/kultura/paganini-fortepiano> (дата звернення: 23.12.2018).
3. Афиша и программа концерта Ю. Зарембского // Киевлянин. 1874. № 22. 19 февраля. С. 3.
4. Афіша концерту до 150-річчя від дня народження Ю. Зарембського. Житомир, 2004. // КЗ «Житомирський обласний краєзнавчий музей». Облік. позначення: КП 42975/1 П Гр 1001.
5. Афиша концерта Ю. Зарембского // Киевлянин. 1876. № 135. 11 ноября. С. 4.
6. Афиша концерта Ю. Зарембского // Киевлянин. 1879. № 13. 30 января. С. 4.
7. Афиша концерта Ю. Зарембского // Киевлянин. 1879. № 19. 13 февраля. С. 3.
8. Афиша концерта Ю. Зарембского // Киевлянин. 1879. № 21. 20 февраля. С. 3.
9. Афіша. Музичні вечори у Польському домі. Житомир, 2006. // КЗ «Житомирський обласний краєзнавчий музей». Облік. позначення: КП 41319 І Д 13570.
10. Б/а. Пианист Юлий Зарембский // Киевлянин. 1874. № 21. 16 февраля. С. 2.
11. Буклет. Рік Польщі в Україні. Програма. Житомир, 2004. // КЗ «Житомирський обласний краєзнавчий музей». Облік. позначення: КП 42975/10 І Д 14822.
12. Буравський О. А. Поляки Волині у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття. Житомир: ЖДУ, 2004. 168 с.
13. Бэлза И. Ф. Юлиуш Зарембский (к 75-летию со дня смерти) // Советская музыка. 1960. № 9. С. 127–132.
14. Бэлза И. Ф. Юльюш Зарембский // Забытые польские музыканты. Москва: Наука, 1963. С. 108–141.
15. [Ведомости успеваемости гимназистов I-VII кл. за 1870-1871 уч. год] // ДАЖО. Ф.72. Оп.1. Спр. 388. Арк. 88 зв.-89.
16. [Дело Волынского дворянского депутатского собрания о дворянском происхождении рода Зарембских] // ДАЖО. Ф. 146. Оп. 1. Спр. 2519. Арк. 13.
17. Загладько А. О. Антон Рубінштейн VS Ніколай Рубінштейн: київські сторінки діяльності // Часопис». 2017. № 1 (34). С. 71–82.
18. Загладько А. О. Учні Ф. Ліста в концертній панорамі Києва 70-х років ХІХ століття (на матеріалі періодики) // Київське музикознавство: Культурологія та мистецтвознавство: зб. статей. Київ, 2017. Вип. 56. С. 231–240.
19. Зинькевич Е. С. «Киевские дни» Ференца Листа. Мифы и реальность // Концерт и парк на крутояре... Киев музыкальный ХІХ – начала ХХ ст. Киев: ДУХ І ЛІТЕРА, 2003. С. 20–42.
20. Кашкадамова Н. Б. Історія фортепіанного мистецтва. ХІХ сторіччя. Тернопіль: АСТОН, 2006. С. 439–440.
21. Л. Музыкальная заметка // Киевлянин 1876. № 131. 2 ноября. С. 2.
22. Лисенко І. М. Словник музикантів України. Київ: Рада, 2005. 358 с.
23. Мильштейн Я. И. Ференц Лист. Т. 1. Москва: Музыка. 1970. 854 с.
24. Ноти «Три галицьких танця» Ю. Зарембського. Берлін: вид-во Карла Сімона, 1880. // КЗ «Житомирський обласний краєзнавчий музей». Облік. позначення: КП 34523 1 кн/ст 524.

25. Програма концерту творів Юліуша Зарембського. Польське наукове тов-во. Житомир, 2004. // КЗ «Житомирський обласний краєзнавчий музей». Облік. позначення: КП 40419 І Д 12766.
26. [Сведения о проведении выпускных экзаменов в 7-ом классе Житомирской гимназии] // ДАЖО. Ф.71. Оп.1. Спр.3336. Арк. 91.
27. Українська музична енциклопедія / голов. ред. Г. Скрипник. Т. 2. Київ, 2008. 653 с.
28. Шамаєва К. І. До біографії Юліуша Зарембського // Українсько-польські культурні взаємини ХІХ–ХХ ст. К., 2008. Вип. 2. С. 121–130.
29. Шамаєва К. І.: Поляк із Житомира // Митці. Освіта. Час (з архівних джерел). Житомир, 2005. С. 14–24.
30. Шамаєва К. І. Музиканти-поляки з Волині // Житомирщина на зламі тисячоліть: наук. зб. Т. 21. Житомир: М.А.К., 2000. С. 334–337.
31. Шамаєва К. І. Музиканти-поляки з Волині // Митці. Освіта. Час (з архівних джерел). Житомир, 2005. С. 5–14.
32. Шурпан І. До дня народження композитора Юліуша Зарембського // Журнал Житомира. Електрон. журнал. 2015. 13 марта. URL: <http://zhzh.info/publ/41-1-0-7525> (дата звернення: 23.12.2018).
33. Szamajewa K. I. Juliusz Zarebski w Zytomierzu // *Myzuka*. 1979. № 2. S. 19–31.
34. Strumiłło T. Juliusz Zarębski, Kraków: PWN, 1954. 61 s.

References

1. A. K-skiy (1881). Music notes [Zametki o muzyke]. *Work [Trud]*, (120), December 4, p. 1. [in Russian].
2. Anufrieva, O. (2004). Paganini piano [Paganini fortepiano]. *Day. [Den`]*, vol. 53, March, 25. [online]. Available at: <https://day.kyiv.ua/ru/article/kultura/paganini-fortepiano> [Accessed 23 Dec. 2018] [in Russian].
3. Poster and program of the concert of J. Zaremsky [Afisha i programma koncerta Ju. Zaremskogo] (1874). *Kievlyanin [Kievljanin]*, (22), February, 19, p. 3. [in Russian].
4. *Poster for the concert to the 150th anniversary of J. Zaremsky's birthday [Afisha kontsertu do 150-richchia vid dnia narodzhennia Yu. Zaremskoho]* (2004). Zhytomyr Regional Museum of Local history [Zhytomyrskyi oblasnyi kraieznavchyi muzei]. Registration mark KP 42975/1 II Gr 1001. [in Ukrainian].
5. Poster of J. Zaremsky's concert [Afisha koncerta Ju. Zaremskogo] (1876). *Kievlyanin [Kievljanin]*, (135), November, 11, p. 4. [in Russian].
6. Poster of J. Zaremsky's concert [Afisha koncerta Ju. Zaremskogo] (1879). *Kievlyanin [Kievljanin]*, (13), January, 30, p. 4. [in Russian].
7. Poster of J. Zaremsky's concert [Afisha koncerta Ju. Zaremskogo] (1879). *Kievlyanin [Kievljanin]*, (19), February, 13, p. 3. [in Russian].
8. Poster of J. Zaremsky's concert [Afisha koncerta Ju. Zaremskogo] (1879). *Kievlyanin [Kievljanin]*, (21), February 20, p. 3. [in Russian].
9. *Poster. Musical Evenings at the Polish House [Afisha. Muzychni vechory u Polskomu domi]* (2006). Zhytomyr Regional Museum of Local history [Zhytomyrskyi oblasnyi kraieznavchyi muzei]. Registration mark KP 41319 I D 13570. [in Ukrainian].
10. Pianist Julius Zaremsky [Pianist Julij Zaremskij] (1874). *Kievlyanin [Kievljanin]*, (21), February, 16, p. 2. [in Russian].

11. *Booklet. Year of Poland in Ukraine. Program [Buklet. Rik Polshchi v Ukraini. Prohrama.]* (2004). Zhytomyr Regional Museum of Local history [Zhytomyrskyi oblasnyi kraieznavchyi muzei]. Registration mark KP 42975/10 I D 14822. [in Ukrainian].
12. Buravskiy, O. A. (2004). *Poles in Volhynia in the second half of the XIX – early XX century [Poliaky Volyni u druhii polovyni XIX – na pochatku XX stolittia]*. Zhytomyr: ZhDU, 168 p. [in Ukrainian].
13. Belza, I. F. (1960). Julius Zaremsky (to the 75th anniversary of his death) [Juliush Zaremskij (k 75-letiju so dnja smerti)]. *Soviet music [Sovetskaja muzyka]*, (9), pp. 127–132. [in Russian].
14. Belza, I. F. (1964). Julius Zaremsky [Juliush Zaremskij]. In: *Forgotten Polish musicians [Zabytye pol'skie muzykanty]*. Moscow: Nauka, pp. 108–141. [in Russian].
15. *Student reports of I-VII classes for 1870–1871 school years [Vedomosti uspevaemosti gimnazistov I-VII kl. za 1870–1871 uch. god]* (1870–1871). State Archive of Zhytomyr Region [DAZhO]. F.72. Op.1. Spr. 388, pp. 88 reverse-89. [in Russian].
16. *The case of noble Volyn nobility deputy assembly about origin Zaremski's family [Delo Volynskogo dvorjanskogo deputatskogo sobraniya o dvorjanskom proishozhdenii roda Zaremskikh]* (1.08.1857–22.05.1915). State Archive of Zhytomyr Region [DAZhO], F.146. Op.1. Spr.2519, p. 13. [in Russian].
17. Zahladko, A. O. (2017). Anton Rubinstein VS Nikolay Rubinstein: Kiev pages of activity [Anton Rubinshtein VS Nikolai Rubinshtein: kyivski storinky diialnosti]. *Journal of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine [Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho]*, vol. 1 (34), pp. 71–82 [in Ukrainian].
18. Zahladko, A. O. (2017). F. Liszt's pupils in the concert panorama of Kiev in the seventies of the XIX century (on the material of periodicals) [Uchni F. Lista v koncertnii panorami Kyieva 70-kh rokiv XIX stolittia (na materiali periodyky)]. *Kiev musicology: digest of articles [Kyivske muzykoznavstvo: Kulturolohiia ta mystetstvoznavstvo zb. statei]*, vol. 56. pp. 231–240 [in Ukrainian].
19. Zin`kevich, E. S. (2003). Ferenc Liszt's «Kiev days». Myths and Reality [«Kievskie dni» Ferenc Lista. Mify i real'nost']. In: *Concert and park on the cliff... Musical Kiev XIX – early XX century [Koncert i park na krutojare... Kiev muzykal'nyj XIX – nachala XX st.]*. Kyiv: DUKh I LITERA, pp. 20–42 [in Russian].
20. Kashkadamova, N. B. (2006). *The History of Piano Art. XIX century [Istoriia fortepiannoho mystetstva. XIX storichchia]*. Ternopil: ASTON, 605 p. [in Ukrainian].
21. L. (1876). Musical note [Muzykal'naja zametka]. *Kievlyanin [Kievljanin]*. (131), November, 2, p. 2. [in Russian].
22. Lysenko, I. M. (2005). *Dictionary of musicians of Ukraine [Slovnyk muzykantiv Ukrainy]*. Kyiv: Rada, 358 p. [in Ukrainian].
23. Mil'shtejn, Ja. I. (1970). *Ferenc Liszt [Ferenc List]*. 2nd ed. vol. 1. Moscow: Muzyka, 854 p. [in Russian].
24. *Notes «Three Galician Dances» by J. Zaremsky [Trois Dances galiciennes par Jules Zaremski]* (1880). Berlin: publ. of Carl Simon. Zhytomyr Regional Museum of Local history [Zhytomyrskyi oblasnyi kraieznavchyi muzei]. Registration mark KP 34523 1 b/p 524. [in French].
25. *The program of the concert of works by Juliusz Zaremsky. Polish scientific society [Prohrama kontsertu tvoriv Yuliusha Zaremskoho. Polske naukove tovarystvo]* (2004). Zhytomyr Regional Museum of Local history [Zhytomyrskyi oblasnyi kraieznavchyi muzei]. Registration mark KP 40419 I D 12766 [in Ukrainian].

26. *Information about the final exams in the 7th class Zhytomyr's gymnasium [Svedenija o provedenii vypusknykh jekzamenov v 7-om klasse Zhytomirskoj gimnazii]* (1870). State Archive of Zhytomyr Region [DAZhO], F.71. Op.1. Spr. 3336, p. 91 [in Russian].
27. *Ukrainian musical encyclopedia [Ukrainska muzychna entsyklopediia]* (2008). vol. 2. Main ed. by G. Skrypnyk. Kyiv. 653 p. [in Ukrainian].
28. Shamaieva, K. I. (2008). To the biography of Juliusz Zaremski [Do biohrafii Yuliusza Zaremskoho]. *Ukrainian-Polish cultural relations of the XIX–XX centuries [Ukrainsko-polski kulturni vzaiemyny XIX–XX stolittia]*, vol. 2, pp. 121–130 [in Ukrainian].
29. Shamaieva, K. I. (2005). *Pole from Zhytomyr [Poliak iz Zhytomyra]. Artists. Education. Time (from archival sources) [Myttsi. Osvita. Chas (z arkhivnykh dzherel)]*. Zhytomyr: Kosenko, pp. 14–24 [in Ukrainian].
30. Shamaieva, K. I. (2000). Polish musicians from Volyn [Muzykanty-poliaky z Volyni]. *Zhytomyr region on the border of millennia [Zhytomyrshchyna na zlami tysiacholit]*. Scientific collection, vol. 21. Zhytomyr: M.A.K, pp. 334–337 [in Ukrainian].
31. Shamaieva, K. I. (2005). Polish musicians from Volyn [Muzykanty-poliaky z Volyni]. *Artists. Education. Time (from archival sources) [Myttsi. Osvita. Chas (z arkhivnykh dzherel)]*. Zhytomyr: Kosenko, pp. 5–14. [in Ukrainian].
32. Shurpan, I. (2015). For the composer Juliusz Zaremsky's birthday [Do dnia narodzhennia kompozytora Yuliusza Zaremskoho]. *Journal of Zhytomyr [Zhurnal Zhytomyra]*. March, 13. [online]. Available at: <http://zhzh.info/publ/41-1-0-7525> [Accessed 23 Dec. 2018] [in Ukrainian].
33. Szamajewa, K. (1979). Juliusz Zaremski in Zhytomyr [Juliusz Zaremski w Zytomierzu]. *Music [Myzuka]*, (2). Warsaw, pp. 19–31. [in Polish].
34. Strumiłło, T. (1954). *Juliusz Zaremski [Juliusz Zarębski]*. Kraków: PNW. 61 p. [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 10.01.2019 р.

ЗАГЛАДЬКО А. А.

<https://orcid.org/0000-0003-0358-9925>

Национальная музыкальная академия Украины им. П. И. Чайковского (Киев, Украина)
alina.24@i.ua

Юлиуш Зарембский: восемь взглядов на творческую личность

Актуальность исследования. Юлиуш Зарембский (1854–1885) – блестящий пианист, педагог и композитор, любимый ученик Ф. Листа, получивший европейское признание. Много лет пианист провел в Украине и посвятил себя развитию и пропаганде ее музыкальной культуры, адаптируя украинские фольклорные интонации в своих композициях. Неординарный талант польского пианиста был высоко оценен современниками, ему пророчили славу «второго Шопена», но ранняя смерть оборвала множество планов. К сожалению, имя Ю. Зарембского после его смерти долгое время находилось под покровом забвения. Наши знания о нем страдают множеством пробелов, а источниковедческая база требует дополнения и нового осмысления. Таким образом, возникла необходимость ввести некоторые новые факты из жизни и творческой деятельности Ю. Зарембского на основе архивных источников и киевской периодики, что существенно обогатит наши знания о личности этого выдающегося пианиста.

Целью исследования, основанного на материалах фондового собрания Государственного архива Житомирской области, Житомирского областного краеведческого музея и Национальной библиотеки Украины им. В. И. Вернадского, а также отдельных статей научного, мемуарного и эпистолярного характера, выступает уточнение существующей и предоставление новой разновекторной информации с акцентом на киевских выступлениях Ю. Зарембского.

Методология исследования. В исследовании задействован метод историко-культурной реконструкции (для воссоздания неизвестных фактов, которые повлияли как на творческое становление Ю. Зарембского, так и на концертную жизнь Киева), а также системный, источниковедческий, биографический, аксиологический методы. Комплексное использование указанных методов позволяет дополнить существующие знания о Ю. Зарембском, выявить специфику его киевских концертов в контексте развития украинской и мировой музыкальной культуры.

Основные результаты и выводы исследования. Вводятся в научный оборот новые детали биографии и факты концертной деятельности Ю. Зарембского в Киеве на основе исследования архивных материалов и киевской периодики. Известный на всю Европу пианист, любимый ученик Ф. Листа, родился и провел большинство лет в Житомире. Принадлежность этой яркой, творческой личности к формированию киевской концертной традиции служит дополнительным стимулом к последующему разностороннему изучению персоналии Ю. Зарембского.

Проведенное исследование позволяет по-новому оценить историческую роль, возродить интерес общественности к имени выдающегося польского пианиста и композитора Ю. Зарембского, долгое время проживавшего в Житомире.

Ключевые слова: польский пианист Ю. Зарембский, киевская периодика, музыкальная жизнь Киева, ученики Ф. Листа, концертные исполнители.

ALINA ZAGLADKO

<https://orcid.org/0000-0003-0358-9925>

Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

alina.24@i.ua

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2019.124.165424>

Julius Zaremsky: eight views on a creative person

The relevance. Juliusz Zaremsky (1854–1885) – a brilliant pianist, teacher and composer, favorite student of F. Liszt, who received European recognition. Many years the pianist spent in Ukraine and devoted himself to the development and promotion of its musical culture, adapting folk intonations in his compositions. The extraordinary talent of the polish pianist was highly appreciated by his contemporaries, he was foretold the glory of the «second Chopin», but his early death cut off many plans. Unfortunately, the name of J. Zaremsky after his death was under the cover of oblivion for a long time. Our knowledge of it suffers from a multitude of gaps and is insufficient, and the source study base requires addition and new reflection. Thus, it became necessary to introduce some new facts from the life and creative activity of J. Zaremsky on the basis of archival sources and Kyiv periodicals, which would significantly enrich our knowledge about the personality of this outstanding pianist.

Main objectives of the article, based on the materials of the stock collection of the National Archive of Zhytomyr region, Zhytomyr Regional Museum and the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky, and articles of a scientific, memoir and epistolary nature, are advocates clarifying the existing and providing new multi-vector information with an emphasis on the Kyiv speeches of J. Zarembsky.

The methodology. The study involved the method of historical and cultural reconstruction (to recreate unknown facts that influenced both the creative development of J. Zarembsky and the concert life of Kyiv), as well as the system, source, biographical, axiological methods. The complex use of these methods allows one to supplement the existing knowledge about J. Zarembsky, to reveal the specifics of his Kyiv concerts in the context of the development of Ukrainian and world music culture.

Results and conclusions. New biography details and facts of J. Zarembsky's concert activity are introduced into scientific use in Kyiv on the basis of a study of archival materials and periodicals in Kyiv. Known throughout Europe, the pianist, a favorite student of F. Liszt, was born and spent most of the years in Zhytomyr. The belonging of this bright, creative person to the formation of the Kyiv concert tradition serves as an additional stimulus to its subsequent, versatile study of the personalities of J. Zarembsky.

The article allows us to re-evaluate the historical role, to revive public interest in the name of the outstanding polish pianist and composer J. Zarembsky, who lived for a long time in Zhytomyr.

Key words: polish pianist J. Zarembsky, Kyiv periodicals, the musical life of Kyiv, students of F. Liszt, concert performers.